

PFU-SAK NR. 031/12

KLAGER: NAV mot NRK (TV, radio og nett)
ADRESSE: Arbeids- og velferdsetaten, Postboks 5, St. Olavs Plass, 0130 OSLO
TELEFON: 21070000
PUBLIKASJON: NRK TV (Brennpunkt, Dagsrevyen, P 2 (Dagsnytt) og nrk.no
PUBLISERINGSDATO: 3. – 7. oktober, 2011
STOFFOMRÅDE: Helse/sosial
GENRE: Dokumentar, nyhetsreportasjer
SØKERSTIKKORD: Kildekritikk, kontroll av opplysninger, saklighet og omtanke, samtidig imøtegåelse
REGISTRERT: 25.01.2012
BEHANDLET I SEKR.: 16.04.2012
BEHANDLES I PFU: 24.05.2012
FERDIGBEHANDLET: 24.05.2012
BEHANDLINGSTID: 119 dager
KLAGEGRUPPE: Offentlig instans (Etat)
PFU-KONKLUSJON: Brudd på god presseskikk
HENVISNING VVPL.: 3.2, 4.14
RETTSBEHANDLING:
OMTALE/ANONYM.:
MERKNADER:

SAMMENDRAG:

NRK sendte **tirsdag 4. oktober 2011** Brennpunkt-programmet «NAV: diagnose mens du venter». Programmet innledes som følger:

«NAV-legene har makt til å avgjøre fremtiden til syke mennesker. Men hvor grundige vurderinger gjør legene? Og er de eksperter på de sykdommene de vurderer?»

Deretter følger et klipp fra programmet, der en mann uttaler:

«Hvis en gynekolog skal være min lungelege, da blir jeg ikke imponert.»

Videre fremgår det at dokumentaren er blitt til etter at NRK har oppfordret publikum til å tipse om kritikkverdige NAV-behandlinger. Programmet bringer i hovedsak historien til to personer som i mange år har strevet med å få gjennomslag for status som stønadsberettigete. I programmet rettes det kritikk mot NAVs saksbehandling. Den mest sentrale er knyttet til en vurdering av NAVs bruk av sakkyndiguttalelser - rådgivende overleger og samarbeidende spesialister. Det vises til at NAV ikke har fullgod oversikt over hvilke leger som brukes i disse rollene, og programmet avdekker at det er mange som skriver NAV-erklæringer «på samleband mens de knapt ser pasienten». Ifølge NRK har noen av dem hatt millioninntekter på oppdragene.

Programmet dannet også utgangspunkt for følgende innklagede innslag og artikler:

NRK Dagsnytt	4. oktober kl. 05.30
NRK Dagsnytt	4. oktober kl. 06.30
NRK Dagsnytt	5. oktober kl. 22.00
NRK Dagsnytt	5. oktober kl. 23.00
NRK Dagsrevyen	5. oktober kl. 21.00
nrk.no,	3. oktober (senere oppdatert 4. oktober og 28. november)
nrk.no	7. oktober

Brennpunkt

Programmet innledes ved at det blir stilt spørsmål ved den sakkyndige legens lojalitetsplikt overfor pasienten når vedkommende er lønnet av NAV. NRKs journalist slår deretter fast at en av de to omtalte pasientene [her kalt pasient 1 og pasient 2; sekr. anm.] har fått erfare at **«det ikke er så nøye med hva legene er ekspert i»**. Pasient 1 uttaler:

«De kan ikke vite eller skjønne hva det er de holder på med. For hvis en gynekolog skal være min lungelege, da blir jeg ikke imponert. Jeg blir ikke det.»

Hovedproblemstillingen i programmet uttrykkes slik:

«Brennpunkt har undersøkt hva de [legene] kan, hvordan de jobber og hva NAV egentlig vet om dem.»

Programmet er kryssklippet mellom de to pasientenes historier, men for oversiktens skyld er de i dette sammendraget gjengitt separat:

Pasient 1

Situasjonen til pasienten, som er lungesyk, blir skildret under et besøk på hans hjemsted i Nordland, der han, inntil han ble syk, jobbet som skyssbåtskipper. En lungelege undersøkte pasienten i 2005 og konkluderte med diagnosen kronisk bronkitt, kanskje også astma. Med bakgrunn i at pasienten, som skipper på en liten båt, også er avhengig av å oppholde seg i maskinrommet med drivstoffdamp, søkte han NAV om å få godkjent sykdommen som yrkesskade, men NAV «ble ikke overbevist». NRK slår fast at den samarbeidende spesialisten mente det ikke kunne dreie seg om yrkespåført astma fordi det «hovedsaklig er maskinister som blir lungesyke på båt».

På spørsmål fra NRKs reporter, sier pasienten at det nok er for langt fra Trondheim til at NAV «brydde seg om å se på hva slags arbeidsforhold» han arbeidet under. Etter en anke blir saken vurdert av en arbeidsmedisiner ved Universitetssykehuset i Nord-Norge, som «finner en ny diagnose», «en svært alvorlig nyresykdom» med mulig dødelig utgang. Det er denne sykdommen «som forårsaker lungeproblemene». Videre sier reporteren:

«I vel et år lever [pasient 1] med diagnosen dødelig nyresykdom, før en undersøkelse ved St Olavs hospital i Trondheim slår fast at dette er feil. Nå har [pasient 1] ingen diagnose, men han har fremdeles pusteproblemer og blør fra lungene.»

Etter en ny anke sender NAV pasienten til nok en lege, også denne gang en arbeidsmedisiner. Pasient 1 sier:

«Det er det som går igjen og går igjen og går igjen – at de har prøvd å vri seg unna på et vis, for å – ja – prøve å trette meg ut, på en måte.»

Konklusjonen til denne legen blir så vurdert av NAVs rådgivende overlege. NRK har sjekket dennes yrkesmessige bakgrunn, og reporteren sier videre:

«Heller ikke han er lungelege. Han er gynekolog.»

Dette reagerer pasienten og hans kone (som er sykepleier) sterkt på. Som en imøtegåelse av denne fremstillingen har programmet nå en kommentar fra NAV, gjengitt av reporteren:

«NAV sier den rådgivende overlegen er en erfaren lege med bred kompetanse, og at han ikke har utfalt seg som gynekolog i denne saken.»

Videre sier reporteren at jobben til rådgivende overleger ansatt i NAV går ut på å vurdere legejournaler og papirer til klienter, at de ikke har til oppgave å treffe pasienten, men derimot gi råd til saksbehandler.

I et intervju med tidligere rådgivende overlege i NAV Ole Terland blir det uttrykt kritikk mot at NAVs leger forpliktes til lojalitet overfor etaten. Legen mener dette er i strid med lege-eden. Brennpunkt viser legen en liste over rådgivende overleger i NAV. Ifølge reporteren viser denne listen at NAV ikke stiller «krav til at de behandler saker som passer til utdannelsen». Legen bekrefter så at han ikke hadde kompetanse i alle saker han behandlet. Reporteren avslutter denne sekvensen med å vise til at NAV har gitt Brennpunkt en liste der flere av de ansatte legene ikke er tatt med.

I et intervju med assisterende NAV-direktør blir det innledningsvis slått fast at det ikke er samsvar med de listene NAV opererer med og de spesialistlistene som Statens autorisasjonskontor har. Dette beklager NAV-direktøren, men hevder at fylkeslederne i NAV har god oversikt over sine interne rådgivende leger. Direktøren sier NAV vil se nærmere på dette. NRK-reporteren spør deretter om hvorvidt NAV, med bakgrunn i den manglende oversikten over spesialitetene, kan være trygg på de uttalelsene som avgis. NAV-direktøren beklager igjen diskrepansen i listeføringen, men sier dette uansett ikke er noe problem hva gjelder de rådgivende legene. I enkelttilfeller brukes egne spesialister [fra andre lister; sekr. anm.]. På spørsmål om hvorvidt «la oss si en rådgivende lege i gynekologi» - kan uttale seg i en lungesak, svarer NAV-direktøren at han ikke vet hva som er praksis på dette området. Reporteren spør deretter:

«Men høres det ut som om han har kompetanse til... at det er sånn det bør være?»

NAV-direktøren svarer:

«Det tror jeg nesten du må ta opp i det aktuelle tilfellet. Det blir det litt hypotetisk å svare på.»

Han bekrefter også at NAV-ansatte skal ha lojalitet til etaten, men at de ikke må gå på akkord med jobben som lege. Reporteren tar fatt i uttalelsen til NAV-direktøren om at rådgivende leger i liten grad er «inne i konkrete saker», og sier Brennpunkt har sett mange eksempler på det motsatte. Den rådgivende legen som tidligere har utfalt seg, sier at han nå

har sluttet i stillingen fordi han synes det skal være hans «hovedjobb» å ivareta pasientens helse. NRK-reporteren uttaler så:

«Etter at han har sluttet som rådgivende overlege har han nå gått over til å være fastlege. Der treffer Ole Terland pasientene sine før han stiller diagnoser.»

Reporteren forteller videre:

«Fra Binndal legger [pasient 1] nå ut på en reise. Han vil ikke godta at gynekologen sa nei. Nå reiser han for å få oppfylt et ønske han har hatt i flere år.»

«Gjennom Brennpunkt» har pasient 1 fått avtale med «en av landes fremste lungeleger», som, ifølge reporteren, tilbød seg å undersøke ham da han fikk vite at han «ikke var vurdert av en lungespesialist».

Etter to konsultasjoner konkluderer lungespesialisten med at pasient 1 har en yrkespåført astma. Det var ikke vanskelig å stille diagnosen. Reporteren slår fast at legen mener det er utrolig at Pasient 1 har «gått i årevis uten rett diagnose». Denne uttalelsen får NAV anledning til å kommentere, og NRK gjengir følgende fra dette:

«NAV sier imidlertid at saken til [pasient 1] har vært svært vanskelig og at de i flere år har prøvd å opplyse saken ved hjelp av uavhengige spesialister. Brennpunkt har avdekket at NAV ikke har samlet oversikt over bruken av ansatte og innleide leger. Likevel er NAV sikker på at klientenes rettigheter er ivaretatt.»

NAV-direktøren utdyper dette. Han sier systemet er «tilfredsstillende» og peker blant annet på ankemulighetene som finnes. Dokumentaren bringer videre følgende opplysninger:

«Før [pasient 1] rakk å sende erklæringen fra lungeundersøkelsen til NAV, kom et nytt avslag. Begrunnelsen er at han ikke har noen diagnose. [Pasient 1] anker denne avgjørelsen og legger nå ved den siste erklæringen som sier at han har astma. I Binndal går nå tiden med til å vente på svar. NAV opplyser i siste avslag at de har mistet alle papirene og erklæringene hans, og at saken er rekonstruert.»

Reporteren sier avslutningsvis at pasient 1, etter syv år i systemet, «[ikke] føler seg (...) helt som et menneske», men bare «et papir».

Pasient 2

Fortellingen har følgende innledning:

«[Pasient 2] vokste opp i et alkoholisert hjem. Han liker ikke å snakke om barndommen sin. Han ble kastet ut som trettenåring, fikk nesten ingen skolegang. Likevel fikk han seg jobb som billakkerer. Da det begynte å se lyst ut, ble han skutt.»

Skuddskaden i beinet ble operert, men det går frem at pasient 2 går svært dårlig, han bruker motorisert rullestol ute, og har konstante smerter. Han jobbet en stund, men ifølge reporter mente NAV at han en tid etter operasjonen var så syk at han burde søke uføretrygd. Pasient

2 takket da nei til dette. Reporter spør hvor gammel han var da han «fikk tilbud om uføretrygd første gangen». Pasienten opplyser at han var 26 ½ år, og følte at han var for ung til å uføretrygdet da: «...så gikk det en stund til og så fikk jeg tilbud igjen».

Etter hvert endret situasjonen seg. Pasienten har fått blodpropp i foten og lungene. Etter råd fra fastlegen søkte han uføretrygd, «men nå sa NAV nei». NRK-reporteren følger opp:

«Nå starter en runde blant NAVs innleide leger. Først til en psykiater. Han mener det er lite trolig at Pål kommer i jobb, men er tydelig på at Pål ikke er psykisk syk. Så til en ny psykiater. Han mener også at Pål er ufør, men han antyder psykotiske trekk og alkoholmisbruk. Deretter går turen til en psykolog, og nå skal en nevropsykologisk test undersøke om Pål er intelligent nok til å jobbe.»

Skildringen illustreres ved at rapportene fra legene klistres opp på en lystavle. Pasient 2 kommenterer:

«Ja det er litt rart, da. Bli sendt for å se om du er smart, bare fordi du har en ødelagt fot.»

Pasienten skildres filmatisk gjennom et besøk hos moren til en avdød venn, som kjenner ham godt. Hun blir konfrontert med en uttalelse fra en av spesialistene som beskriver personlighetsforstyrrelse hos pasient 2 i tilknytning til alkoholmisbruk. Kameratens mor kommenterer dette slik:

«Det gjør meg både lattermild og sint... etter alle disse årene har jeg ikke sett deg full en eneste gang. Ikke påseilt i det hele tatt. »

Både kvinnen og pasient 2 uttrykker seg sterkt negativt til pasientbeskrivelsene. Kvinnen kaller det «blank løgn» og «forferdelig».

Brennpunkt besøker så pasient 2s advokat. Hun er kritisk til det store antallet utredninger som er foretatt i saken. Pasient 2 karikerer så en fysikalsk undersøkelse han har vært gjennom, og hans advokat beskriver den som «overfladisk». NRK-journalisten forteller at denne spesialisten har skrevet over 800 slike uttalelser i året «og har en inntekt på langt over en million». Advokaten tror ikke dette blir grundig arbeid.

Brennpunkt opplyser så at saken dreier seg om «samarbeidende leger», altså leger som ikke er fast ansatte hos NAV. NRK har «kartlagt» disse, og opplyser at «heller ikke her» har NAV en «fullstendig oversikt». På spørsmål om rekrutteringen av disse, svarer assisterende NAV-direktør at det gjøres forskjellig fra fylke til fylke. Han opplyser at NAV-kontorene rundt omkring i landet har lister over spesialistene, men at det ikke fins en slik samlet liste sentralt, «og det er ikke bra nok». Samtalen med NAV-direktøren går så over til å handle om rekrutteringssystemet og store utbetalinger til enkelte av spesialistene. Reporter spør om ikke de manglende oversiktene kan føre til en rolleblanding (at rådgivende overleger også er samarbeidende spesialister). NAV svarer at det ikke skal forekomme og at det er sterkt beklagelig dersom det gjør det.

(Her hopper programmet tilbake til Pasient 1, deretter tilbake til rettssikkerhetstemaet som først og fremst er myntet på Pasient 2)

NAV-direktøren mener det er god rettssikkerhet i klagesystemet til NAV. En juss-professor hevder derimot at mange stiller svakt med hensyn til å ivareta sine egne interesser, blant annet pga lese- og skrivevansker. Følgende samtale gjengis:

«Reporter: "Nei, for alt skal skje skriftlig?"

Juss-professor: "Ja".

Reporter: "Prøver du å ringe en saksbehandler, så får du ikke tak i dem...?"

Juss-professor: "Nei".

Reporter: "Mister folk egentlig muligheten til å oppnå velferdsgodene når systemet er slik?"

Juss-professor: "Ja, det er opplagt at det er en del som mister muligheten til det."»

NAV-direktøren forteller at etaten jobber med å finne et system for spesialistuttalelser der man ikke bruker enkelte leger svært mye. Reporteren kommenterer at ordningen nå skal endres, og NAV-direktøren sier:

«Vi vil mye heller ha en avtale med de regionale helseforetakene som vi melder inn et behov for en utredning på, og så tar helseforetaket ansvaret for å legge til rette for at de nødvendige erklæringene kommer på bordet. Det er den måten vi ønsker å jobbe på nå, og der er vi konkret i gang med et samarbeid med helsemyndighetene på det.»

Reporteren sier videre:

«NAV skal fremdeles ha ansatte rådgivende overleger, men de samarbeidende spesialistene skal revurderes. NAV tilbakeviser at de ikke har oversikt over de samarbeidende spesialistene og de rådgivende overlegene de bruker i vurdering av saker. Men fremdeles har ikke Brennpunkt fått fullstendige lister over hvem de er.»

Brennpunkt viser til at det er tre år siden pasient 2 anket siste avslag fra NAV, og at etaten har mistet papirene hans tre ganger. Han sier han har vært fristet til å gi opp.

Programmet avsluttes med et intervju med lederen for Rådet for Legeetikk. Han kommenterer blant annet hvorvidt «det er OK» at det er en gynekologspesialist som «avgir avgjørende uttalelser» i en sak som handler om lungesykdom, og sier til dette:

«Det avhenger av den rollen legen har i den situasjonen. Hvis pasienten har en veldig god søknad fra fastlege og en entydig utredning fra en relevant spesialist, så kan for så vidt leger nesten uansett spesialitet – men som kjenner NAVs regelverk – vurdere om det passer inn i NAVs regelverk. Men hvis han overprøver eller underkjenner en spesialistuttalelse, det er nok uakseptabelt.»

NRK-journalisten spør deretter: «Hvor viktig er det at de rådgivende overlegene i NAV er spesialister innen de feltene de har avgjørende ord med i laget på?» Lederen i etikkrådet svarer at i en vanskelig sak må sørge for at informasjonen i saken blir vurdert av en spesialist som er kompetent. Etikeren får også spørsmål om hvor grundige erklæringer det kan være snakk om når en spesialist avgir «kanskje 1000» i løpet av et år. Svareren tar et forbehold om at han ikke kjenner til dette: «Men det høres jo veldig mye ut, hvis det er snakk om bistillinger.»

KLAGEN:

Klager er NAV ved Arbeids- og velferdsdirektør Joakim Lystad, samt en rådgivende overlege i pasient 1-saken som NAV klager på vegne av. Det er fremmet klager på åtte tilfeller av faktafeil, fire tilfeller av manglende anledning til samtidig imøtegåelse, seks tilfeller vedrørende usaklig presentasjon, samt fire tilfeller av utelatelse av sentral faktainformasjon. De berørte punktene i Vær Varsom-plakaten er 3.2 (kildevalg), 4.14 (manglende samtidig imøtegåelse) og 4.1 (manglende saklighet og omtanke). Klager har nummerert klagepunktene 1, 2 og 3 med underpunkter:

A. BRENNPUNKT**1. Faktafeil**

- 1.1. Rådgivende overlege som behandlet Pasient 1's sak anbefalte ikke avslag (jf. NRK-reporterens påstand: "rådgivende overlege ... går god for innholdet og anbefaler avslag", "(pasient 1) vil ikke godta at gynekologen sa nei", spørsmål fra NRK-journalist: "Er det OK at en gynekolog avgir avgjørende uttalelser i en sak som handler om lungesykdom?")
- 1.2. Rådgivende overleger stiller ikke diagnoser. Klager mener det er et underliggende premiss i Brennpunkt at overlegene skriver diagnoser. NRK var forut for programmet kjent med dette i epost, men valgte å overse opplysningen.
- 1.3. Pasient 1 var blitt undersøkt av lungespesialist. (jf. NRK-reporterens kommentar: "Da vi fortalte ham (lungelegen som NRK har bidratt til å fremskaffe) at han ikke var vurdert av en lungespesialist, tilbød legen seg å undersøke ham".)
- 1.4. Feil vedr. opplysning om alvorlig/dødlig nyresykdom (jf. Opplysning om "ny diagnose" som NAV mener ikke dreier seg om diagnose, men om én av fire mulige sykdommer som kan være årsak til Pasient 1's problemer. NAV viser til kjennelse i Trygderetten.
- 1.5. NAV mangler ikke oversikt over sine rådgivende overleger (jf. Brennpunkt: "NAV har gitt oss liste der flere av de ansatte legene ikke er tatt med"). NAV opplyser at NRK har fått liste over 105 ansatte overleger.
- 1.6. Feil at Brennpunkt har fått foreløpige og ufullstendige lister over spesialister. Brennpunkt har aldri spurt etter, og heller ikke fått en liste over alle de samarbeidende spesialistene. De spesialistene som ikke får oppgjør elektronisk av NAV (de som sender faktura), har NAV problemer med å skaffe komplette liste over. Dette har Brennpunkt fått opplyst og ifølge NAV uttrykt forståelse for.
- 1.7. Det er ikke riktig at det er avdekket flere tilfeller av rolleblanding mellom rådgivende lege og samarbeidende spesialist, jf. NRK's påstand om at "i systemet deres (NAVs, sekr. anm) er det også leger" som har blandet roller.
- 1.8. Pasient 2 har ikke fått "tilbud om uføretrygd". NAV tilbyr aldri sine brukere uføretrygd, slik støtte avgjøres etter omfattende behandling.

2. Manglende samtidig imøtegåelse

2.1 NAV fikk ikke imøtegå opplysninger om at etaten ikke har oversikt over legene som brukes i saksbehandlingen. Ialt dreier det seg om seks tilfeller av at NRKs reporter viser til at NAV ikke har oversikt og/eller ikke kan gi fra seg fullstendige lister over legene. Ifølge NAV ble assisterende NAV-direktør overrumplet i intervjuet med ham på dette punktet. En påvist feil i listene ble senere forklart ved at det hadde funnet sted en kolonneforskyvningsfeil. I ukene frem mot publisering mener NAV å ha dokumentert at Brennpunkts påstander om listerot var urimelige og gale, men slapp ikke til med disse opplysningene.

2.2. NAV fikk ikke imøtegå påstand om at NAV bruker gynekolog i en «lungesak». NAV viser til at rådgivende overleges funksjon er å vurdere om saken er godt nok opplyst til å fatte vedtak. Det understrekes at rådgivende overleger ikke fatter vedtak, det er det NAVs saksbehandler som gjør. NAV viser til at etaten riktig nok hadde fått inn en kommentar om at den omtalte «rådgivende overlegen er en erfaren lege med bred kompetanse og at han ikke har uttalt seg som gynekolog i denne saken», men mener dette ikke veier opp «den samlede hamringen» om det «absurde» i at en gynekolog avgir avgjørende uttalelser i en lungesykdomssak. NAV mener dette poenget av NRK nærmest ble gjort til et underholdningselement i programmet. Det hevdes at assisterende NAV-direktør ble overrumplet når det gjaldt dette temaet og valgte å svare at han ikke kjente til praksis på dette feltet. Gjentagne ganger ble imidlertid dette presisert i eposter til NRK og NAV finner det «grovt usaklig» at dette gjøres til det bærende elementet i programmet, «selve kroneksemplet på hvor urimelig og udugelig NAV er».

2.3. En rådgivende overlege ("gynekologen") fikk ikke ivaretatt sin rett til samtidig imøtegåelse. Legen ble ikke direkte identifisert i Brennpunkt-programmet, men at han, som eneste rådgivende overlege i Lofoten, rådgivende overlege på yrkesskader for NAV i Nordland med gynekologispesialisering og nærmere 900 fastlegepasienter, ble identifisert langt utenfor sin nærmeste krets. NAV mener programmet innebærer "sterk kritikk" av overlegen for å ha "avgjort" en sak på et område der han ikke har kompetanse og at han burde fått anledning til å forklare seg.

2.4. NAV fikk ikke anledning til å kommentere påstand fra pasient 1 om at NAV forsøker å "vri seg unna og trette ham ut".

3. Manglende saklighet i innhold og presentasjon

3.1 Påstand om at pasient 1 aldri kom til lungelege og ikke fikk riktig medisin. Jf. NRK-reporterens påstand: "Det blir ikke lungelege denne gangen, heller. Det blir nok en arbeidsmedisiner, som sier at det ikke er yrkessykdom. Klager mener at det er skapt et inntrykk av at det er NAV sitt ansvar at Pasient 1 "ikke har vært til lungelege" eller blitt riktig medisineret. Inntrykket av en etat som ikke har kompetanse på å stille diagnose og for øvrig heller aldri ser pasienten, forsterkes også, ifølge klager, av uttalelsen fra lederen for Stortingets arbeids- og sosialkomité. Klager mener samtalen med den avdelingsoverlegen i yrkespåførte lungesykdommer (som undersøkte Pasient 1) også blir presentert på en måte som gjør det til NAVs ansvar å diagnostisere, behandle og medisinere.

3.2. Det blir etterlatt et inntrykk av at NAV-leger "ikke treffer pasienter før de stiller diagnoser", jf. NRKs reporter: "Etter at han sluttet som rådgivende lege er han gått over til å være fastlege. Der treffer (legen) pasientene før han stiller diagnoser" NAV presiserer at NAV-leger ikke stiller diagnoser.

3.3 Man får aldri tak i NAVs saksbehandler på telefon, jf. NRKs reporter som slår fast: "Prøver du å ringe en saksbehandler så får du ikke tak i dem". NAV tilbakeviser dette.

3.4. Påstanden: NAV-leger gidder ikke å reise til pasienten for å sjekke arbeidsforholdene, jf. NRK-reporteren: "Det er for langt å reise hit for å sjekke at...? Og svaret fra Pasient 1: "så mye betydde ikke jeg at de brydde seg om å se på hva slags arbeidsforhold jeg kunne ha". NAV viser til at bevisbyrden for å dokumentere forhold mellom yrke og yrkesskade, påligger bruker, ikke NAV, og at lovgiver har bestemt dette.

3.5 "NAV har ikke oversikt over rådgivende leger og samarbeidende spesialister." Klager tilbakeviser dette og viser til en utredning om organisasjonens oppbygging og hvor oversikten over legene befinner seg. Oversikten over legene befinner seg desentralt i NAV, dvs. på fylkesnivå.

3.6. Påstand om mangler ved listene. Klager viser til at en kolonneforskyvingsfeil førte til at da opptaket med NAV-direktøren fant sted, var uoverenstemmelse mellom lister fra NAV og lister fra Statens autorisasjonskontor. Denne feilen ble rettet opp 23. september, altså 11 dager før sending. Klager mener det er uttrykk for usaklighet at det da i programmet hevdes at NAV "opplyser at (legene) kan andre ting enn de i realiteten kan.

4. Utelatelse av sentral faktainformasjon (jf. kildekritikk, VVP pkt. 3.2)

4.1. Klager mener påstanden om at "Brennpunkt har avdekket at NAV ikke har samlet oversikt over bruken av ansatte og innleide leger", er feil, og at NRK kjente til at informasjonen ikke var korrekt.

4.2 NRK har unnlatt å nevne de strenge reglene som er fastlagt for å innvilge ménerstatning ved yrkessykdom satt av lovgivere og at NAV har plikt til å påvise en klar sammenheng mellom eksponering, sykdom eller skade. Derfor måtte bl.a.arbeidsmedisinere (en egen medisinsk spesialitet siden 1993, sekr. anm) inn i bildet.

4.3 NRK har unnlatt å nevne at saken til Pasient 1 har vært oppe i Trygderetten og at det der fremgår at Pasient 1 er blitt tilstått gradert uførepensjon (55%, sekr. anm.). I Trygderettsdommen går det frem at Pasient 1 har vært gjenstand for omfattende utredning, ved indremedisinske- og arbeidsmedisinske avdelinger ved ulike sykehus. NRK har også unnlatt å nevne at Pasient 1 selv ønsket gradert uførepensjon fordi han selv ønsket å være i delvis arbeid. NAV poengterer at det "jo ikke er slik at NAV mener at Pasient 1 ikke har en alvorlig sykdom, og (...) mener dette skulle vært nevnt i programmet"

4.4 Årsaken til at Pasient 2 måtte utredes av psykologer og psykiatere. Brennpunkt

har unnlatt å nevne årsaken til at Pasient 2 har måttet gjennomgå flere psykologiske tester til tross for at NRK ser ut til å være klar over dokumentasjonen (jf. eksponeringen av sakspapirene på lystavlen i programmet). Taushetsplikt gjør at NAV ikke kan gå inn på dette i detalj.

B. DAGSNYTT

- Manglende imøtegåelse i Dagsnytt 4. oktober, kl. 05.30. NAV fikk ikke anledning til imøtegå påstanden om at etaten ikke har oversikt over samarbeidende spesialister.

- Manglende imøtegåelse i Dagsnytt 4. oktober kl. 06.30. NAV fikk ikke anledning til å imøtegå en påstand fra advokaten til Pasient 2 om at "ytringen fra NAV sine leger er fortvilende". NAV fikk heller ikke anledning til å kommentere hvorfor Pasient 2 ble sendt til flere psykologer og psykiatere enn ortoped.

- Manglende imøtegåelse i Dagsnytt 5. oktober kl. 22. NAV fikk ikke anledning til å imøtegå påstandene fra lederen for Stortingets arbeids- og sosialkomité om at NAV forvalter et "uverdigg system".

- Manglende imøtegåelse i Dagsnytt 5. oktober kl. 23.00. NAV fikk ikke mulighet til å imøtegå påstanden fra NRK om at "Mange har reagert over (sic.) avsløringene i Brennpunkt i går om at NAV legger til grunn spesialistuttalelser fra leger som uttaler seg om sykdommer de ikke har kompetanse på". I programmet svarte arbeidsministeren på påstandene, men klager mener NAV selv burde fått anledning til å imøtegå påstanden.

C. DAGSREVVYEN

- Manglende imøtegåelse i NRK Dagsrevyen 21, 5. oktober. NAV fikk ikke anledning til å imøtegå uttalelsene fra lederen i Stortingets arbeids- og sosialkomité eller uttalelsen fra en stortingsrepresentant fra SV som hevder at "Det å sette en gynekolog til å papirvurdere en lungelidelse er en illustrasjon på nettopp det motsatt av hva vi skal ha". NRK har intervjuet arbeidsministeren om disse utsagnene, men klager mener NAV selv skulle fått anledning til å kommentere. Klager mener dessuten en rekke uriktige utsagn i praksis blir stående uimotsagt. Derfor rammes også innslaget både av VVP pkt 4.1 (saklighet) og 3.2 (kildekritikk og faktakontroll).

D. nrk.no

- Manglende imøtegåelse og faktafeil i oppslag på nrk.no 3. oktober (oppdatert 4.10 og 28.11). Oppslaget hadde titelen *Gynekolog undersøker lungepasient for NAV* (senere endre til *Gynekolog vurderer lungepasient for NAV*).

Det er feil at legen har undersøkt pasienten. Legen har ikke møtt pasienten og har derfor ikke undersøkt ham. Dessuten er det et usaklig fokus på rådgiverens gynekologiskompetanse, siden dette er irrelevant for den jobben har gjør for NAV. Klager mener dette og følgende utsagn kvalifiserer for samtidig imøtegåelse av den angjeldende legen: "En av disse legene fant sågar ut, kun ved å lese papirene mine, at jeg led av en dødelig nyresykdom, og ikke av en lungesykdom, sier han oppgitt. Det tok ett år før en fysisk undersøkelse konstaterte at den diagnosen var feil".

"I november 2010 gikk NAVs rådgivende overlege gjennom alle dokumenter i saken til Pasient 1 og anbefalte avslag på å få godkjent lungesykdommen som yrkessykdom.

Denne NAV-ansatte legen er gynekolog”.

- Manglende imøtegåelse i oppslag (fredag) 7. oktober 2010 der det hevdes at NAV har mistet papirene til Pasient 2 for fjerde gang. NAV ba NRK om anledning til å få vente til mandag med å svare for seg om dette pga høstferie. Det viste seg at papirene ikke var kommet bort. Dette ble meddelt NRK på mandagen, men oppslaget ligger fortsatt (på klagetidspunktet) ute på nrk.no – uimotsagt.

Vedlagt klagen er e-postutveksling mellom NAV og NRK som dokumenterer klagers innsigelser forut for publiseringen.

FORSØK PÅ MINNELIG ORDNING:

Partene har vært i kontakt i et forsøk på å komme fram til en minnelig ordning, uten at dette har lyktes dem.

TILSVARSRUNDEN:

NRK gjennomgår i sitt tilsvarende bakgrunnen for Brennpunktprogrammet, og skriver:

«Temaet har stor samfunnsmessig betydning. Det er svært viktig både for enkeltmenneskene som blir berørt av dette, og for hele vårt trykkesystem, at myndigheten har god kontroll med dette systemet, og at det fungerer optimalt.»

Stor vekt blir lagt på arbeidet redaksjonen har hatt med å fremskaffe lister over legene i NAV-systemet, et arbeid som har pågått siden juni 2010, og der NRK fortsatt, i 2012, ikke har fått oversendt fullstendig oversikt. NRK foreslo tidlig at de selv kunne ringe alle fylkene for å få informasjonen, men NAV sentralt «sa de skulle gjøre denne jobben og fremskaffe oversikten». Det vises videre til at den ene legen NRK ikke fant i den elektroniske listen, men siden etterspurte spesifikt, har tjent 12 millioner kroner på å skrive rapporter for NAV de siste fem årene. Det vises også til at listen som ble oversendt fra NAV inneholdt reelle feil knyttet til legenes spesialitet, utover feilene som oppstod som følge av kolonneforskyvningen omtalt i klagen.

NRK gjennomgår deretter klagen punktvis.

A. Brennpunkt

1. Faktafeil

1.1: Det dokumenteres, med henvisning til brev sendt til NAV, at den omtalte overlegen faktisk anbefalte avslag.

1.2. NRK mener Brennpunkt aldri har hevdet at rådgivende leger stiller diagnoser, men at samarbeidende spesialister derimot gjør dette (blant annet ved å diagnostisere pasient 1 med en autoimmun sykdom).

1.3. NRK viser til at det ble sagt i Brennpunkt-programmet at pasient 1 ble undersøkt av lungelege i 2005, og at en samarbeidende spesialist (som er lungelege) siden i vurderingen av denne uttalelsen mente sykdommen ikke kvalifiserte som yrkesskade. Deretter har saken vært vurdert av «et bredt spekter av arbeidsmedisinere».

1.4 NRK fastholder at fire mulige diagnoser, noen av dem dødelige, ble stilt av en lege ved UNN, men at alle sammen siden ble avvist av en lege ved St. Olavs hospital etter en nyrebiospi. NRK mener at NAV i Trygderetten har argumentert med at diagnose ble stilt. NRK henviser til at det i et ankeskriv til Trygderetten heter at overlege NN har "fastsatt endelig diagnose".

1.5. NRK påviser et eksempel på at listen over rådgivende overlege har utelatte navn. NRK har eksempelvis sjekket med lederen i Trygdemedisinsk forening, som bekrefter at han er ansatt i NAV. Dessuten er det flere leger som ikke var på listen fra 2010 som er «tatt inn igjen» i 2011.

1.6 NRK fastholder at NAV ikke har levert komplette lister, noe etaten er forpliktet til å gjøre ihht offentlighetsloven, og at NRK har purret uten å få svar.

1.7 NRK sier de har funnet frem til ett eksempel på rolleblanding, men siden man ikke har fått full oversikt over de samarbeidende legene, kan man ikke utelukke at det fins flere. NRK vedgår likevel at flertallsformuleringen i spørsmålsstillingen er «knotete formulert».

1.8 NRK mener det er dekkende å bruke uttrykket «tilbudt uføretrygd» og henviser til pasient 2s egen forklaring til NRK. NRK mener at når saksbehandler foreslår en søknad om uføretrygd, er dette å anse som et tilbud «sett i lys av at dette er et gode som saksbehandler foreslår, uten at [pasient 2] har søkt om dette».

Når det gjelder de omtalte påstandene om faktafeil, mener NRK at NAV ikke har fremført noe som «rokker ved korrektheten av de fakta som fremkommer i programmet».

2. Manglende imøtegåelse

2.1 NRK avviser at NAV-direktøren ble «overrumplet» i studio, og mener NAV har fått tilstrekkelig anledning til imøtegåelse. Det vises til at det fortsatt (på klagetidspunktet) er feil i listene fra NAV. NRK skriver at «vi kan ikke se at vi skal ta inn et tilsvarende svar som sier at alt er i orden, når det faktisk ikke er slik». Avslutningsvis skriver NRK:

«NAV viser til at de korrigerer og sender oss nye lister over rådgivende overleger, og at vi dermed ikke kan si at de har feil spesialitet på legene sine. Vi kan ikke se at dette er riktig. Hadde det utelukkende dreid seg om en formateringsfeil, så hadde vi selvsagt ikke sagt at de opererer med feil spesialitet på legene. Men faktum er at det var reelle feil på listene som de rettet opp, og det er fremdeles reelle feil på listene.»

2.2. Når det gjelder den omfattende innsigelsen fra NAV vedr. omtalen av «gynekologen» i en sak om lungelidelse, mener NRK at assisterende NAV-direktør fikk anledning til å kommentere dette, og at han svarte med å vise til at han ikke vet «[h]vordan praksis er på det området». NRK skriver:

«Gjennom historien til [pasient 1] viser vi hvilke konsekvenser dette får. I hans historie dreier det seg om et lungeproblem, men NAV bruker en gynekolog til å foreta valg om utredninger og til å gjøre anbefalinger i hans sak. Hadde vi valgt en annen case kunne vi fortalt historien om ortopedien som overprøver fire professorer i nevrologi (...). [D]et [er] mange slike historier der det er stort sprik mellom den rådgivende overlegens kompetanse, og klientens plager. NAV er konfrontert med dette i intervjuet, men svarer ikke utførlig (...).»

Det vises også til at NRK etter henvendelsene fra NAV i etterkant av intervjuet har tatt inn en passus i programmet om at legen ikke opptrådte som gynekolog da han vurderte søknaden fra pasient 1.

NRK skriver at Brennpunkt ønsker å reise en debatt om hvorvidt det er i orden at rådgivende overlege har en spesialitet som ikke er i samsvar med den sykdomskategorien vedkommende skal vurdere.

2.3 NRK tilbakeviser at rådgivende overlege («gynekologen») blir identifisert i programmet, og at personen, av geografiske årsaker, neppe kan gjenkjennes etter de opplysninger Brennpunkt har gitt. NRK har bevisst unngått å bruke navn på leger fordi man har ønsket å sette søkelys på systemsvikt, ikke om hva enkeltleger eventuelt gjør av feil. NRK skriver:

«Dette er en historie om et system, synliggjort ved noen eksempler. Det er da naturlig at det er NAV som svarer, fordi det er systemet, og ikke den enkelte lege, vi retter et kritisk søkelys mot.»

2.4. NRK mener pasient 1s karakteristikk ikke utløser en rett til samtidig imøtegåelse fordi utsagnet om å «forsøke å vri seg unna» og «prøve å trøtte ut», ikke er faktabasert, men «et hjertesukk og en subjektiv opplevelse».

3. Usaklig innhold og presentasjon

3.1 NRK påpeker at det ikke er riktig at Brennpunkt har unnlatt å nevne at pasient 1 har vært til lungelege. Samtidig fremheves det at NAV kan sies å ha medvirket til pasient 1s forverrede helsetilstand:

«Nå har denne legen [fastlegen; sekr. anm.] siden 2005 gitt [pasient 1] resept på mild astmamedisin (...). I møte med den siste spesialisten oppnevnt av NAV, fikk imidlertid [pasient 1] klar beskjed om å slutte med disse medisinene, da han ikke hadde noen astmadiagnose. [Pasient 1] gjorde som legen sa, og ble svært syk. (...) [V]i [har] god dekning for å hevde at NAV medvirket til at pasient 1 ikke har fått god nok behandling for sin sykdom».

Imidlertid viser NRK til at dette ikke hevdes i dokumentaren. NAV har anmodet om å få kommentere dette slik: «NAV har verken ansvar for, eller innvirkning på, om pasienter er riktig medisinert». Til dette hevder NRK at Brennpunkt ikke har påstått at NAV har ansvar, men at feilmedisineringen viser resultatet av prosessen pasient 1 har vært igjennom.

3.2 NRK mener at kommentaren om overlegen som nå «treffer sine pasienter før han stiller diagnosen», ikke impliserer en påstand om at rådgivende overleger i NAV stiller diagnoser.

3.3 NRK vedgår at spørsmålet «Prøver du å ringe en saksbehandler så får du ikke tak i dem...?», er ledende og ikke godt formulert, men forsvarer det likevel ved å vise til at historiene til de 224 personene som har tipset Brennpunkt.

3.4 NRK påpeker at det aldri har vært fremsatt en påstand om at NAV-leger ikke «gidder» å reise til pasienten for å sjekke arbeidsforhold. Referansen for at Brennpunkt hevder at «det er for langt å reise til Bindal for å undersøke arbeidsplassen» til pasient 1, refererer «en uttalelse fra en av legene som vurderte saken». NRK skriver:

«Dette brukes aldri for å godtgjøre at NAV generelt ikke "gidder" å reise til pasienten.»

3.5 NRK tilbakeviser klagen over at NAV ikke har oversikt over rådgivende overleger og samarbeidende spesialister, og viser til en saksgang over et og et halvt år som burde ha vært tilstrekkelig. NAV har under hele prosessen fremhevet at informasjonen fins, men at den er vanskelig tilgjengelig. Til tross for gjentatte henvendelser og forsikringer om at NAV skulle

legge frem listene, er dette fortsatt ikke skjedd. NRK viser til at NAV mener etaten kunne ha avvist innsynsbegjæringen mht listene, og betviler at det fins rettslig grunnlag for slikt. Uansett, skriver NRK, har NAV hele tiden fremholdt at listene ville bli fremlagt.

3.6 NRK skriver at selv etter at listene over rådgivende overleger var levert, ble det oppdaget navn på flere leger som var oppført med uriktig spesialkompetanse.

4. Utelatelse av faktainformasjon

4.1 Når det gjelder klagen over at NAV ikke har offentliggjort listene fordi det dreier seg om et bevisst valg og at kostnadene ved å sette sammen denne informasjonen overstiger nytten av dem, skriver NRK at dette er nye opplysninger fra NAV. Etaten har dessuten, ifølge NRK, hele tiden fastholdt at det er mulig å skaffe listene. Dersom det var slik NAV hevder, mener NRK at det burde være en grei sak å skaffe informasjon fra hvert enkelt fylkeskontor. Det vises også til at mangel på sentral oversikt kan føre til at et kontor ikke får vite om det, dersom en lege gjør en «slett jobb» for et annet kontor. Dessuten påpeker NRK at det da er vanskelig å avdekke om en lege jobber som rådgivende lege i et fylke, og samarbeidende spesialist i et annet.

4.2 NRK er kjent med at det er strenge vilkår for å kreve yrkesskadeerstatning, men mener dette ikke er en relevant opplysning i denne sammenhengen. Programmet skulle «rette søkelys på om NAV gjør en god nok jobb med å belyse og utrede sakene, **før** de anvender det nevnte lovverket».

4.3 Bakgrunnen for at NRK ikke har nevnt at saken til pasient 1 har vært behandlet i Trygderetten, er at rettens betraktninger bare understreker det som pasient 1 selv har fortalt. Retten har tross alt bare kommet til at saken må utredes bedre. Denne informasjonen ble av plasshensyn ikke berørt i programmet. Brennpunkt kunne ikke nevnt dommen fra Trygderetten uten å gå dypere inn i saken. NRK har aldri hevdet at pasient 1 ikke har en alvorlig sykdom, slik klager har anført, programmet dreier seg om å få pasientens plager godkjent som yrkessykdom. Dermed anser NRK at det også er irrelevant å nevne at pasient 1 er tilstått gradert uførepensjon.

4.4 Når det gjelder årsaken til at pasient 2 måtte utredes av psykologer og psykiatere, hevder NRK at Brennpunkt ikke har vært kritisk til at han har vært utredet av én enkelt psykolog (med bakgrunn i pasientens barndomshistorie). Det er mengden av psykiatere, psykologer og nevropsykologer som NRK stiller spørsmål ved. NRK finner NAVs omtale av pasient 2s tilstand på dette punktet «ganske utidig», det insinueres at «noe ikke stemmer her», samtidig som NAV viser til at etaten ikke kan omtale forholdet på grunn av taushetsplikten. NRK opplyser også at pasient 2 ble innvilget uføretrygd tre uker etter at programmet ble vist.

B. Klager på Dagsnytt

4. 10, kl. 05.30: Manglende imøtegåelse av opplysninger om lege-lister. NRK mener det kommer klart frem av svaret til NAV-direktøren (klippet fra Brennpunkt som ble brukt i Dagsnytt) at etaten ikke har oversikt over sine leger.

4.10, kl. 06.30: Om klagers manglende mulighet til å imøtegå betraktninger fra pasient 2s advokat, skriver NRK:

«Dette klagepunktet er nytt for oss, NAV fremmet ikke noe ønske om å kommentere dette da de så hele programmet på forhånd, men presiserte tvert imot at NAV ikke ønsket å kommentere enkeltsaker.»

NRK påpeker at det i innslaget er tatt med at NAV understreker at «kvalitetene i erklæringene er gode nok, men forstår at det stilles spørsmål ved at enkelte spesialister brukes så mye».

5.10 kl. 22.00: NRK skriver at dette dreier seg om en oppfølgingssak etter Brennpunkt, og innslaget har «preg av løpende meningsutveksling». NAV har allerede dagen før gjort klart sitt syn i saken, ifølge NRK, som skriver:

«Det er programmet og NAVs uttalelser som utløser reaksjoner. Dette er ordinær nyhetsjournalistikk (...). Det er naturlig å se Bjurstrøm som talsperson for NAV i denne sammenhengen, da hun er øverste leder for etaten.»

5.10, kl. 23.00: NRK mener påstanden om at NAV benytter seg av spesialister som uttaler seg om sykdommer de ikke har kompetanse på, er korrekt, jf. saken til pasient 1, der arbeidsmedisinere «uttaler seg om nyresykdommer og foreslår autoimmune sykdommer, mens [pasienten] har en lungelidelse». NRK viser også til et Brennpunkt-program fra 2010 («Med NAV i sikte») som dokumenterer at nevrologer med epilepsi som spesialitet uttaler seg om kvikksølvforgiftning, noe som «vakte sjokk og vantro i kjemiske fagmiljø». Også i denne saken mener NRK at kravet til samtidig imøtegåelse ivaretas via statsråden.

C. Klager på Dagsrevyen

5. 10, kl. 21.00: NRK henviser til tidligere tilsvaer vedr. NAVs legebruk og skriver:

«NAV har i tidligere saker utdypet sitt syn på den omtalte problemstillingen (...). Nå er det på tide å la andre slippe til med sine synspunkter. NAV har derfor ingen rett til samtidig imøtegåelse.»

NRK skriver videre at «nå som saken er politisert», er det statsråden som «best kan uttale seg om politiske spørsmål vedrørende NAVs praksis». Det innrømmes at kommentaren «Uttallige leger har uttalt seg, men ingen med riktig kompetanse», burde ha holdt «et høyere presisjonsnivå» og at den ikke gir noe persist inntrykk av saken til pasient 1. NRK mener likevel at setningen ikke bidrar til «å kaste skjevt lys over sakskomplekset» slik det ble presentert. Uttalelsene fra pasient 1 om at han ikke blir imponert over å bli undersøkt av en gynekolog, er ikke et faktautsagn, skriver NRK, men et verdiutsagn (og dermed ikke å anse å utløse en rett til samtidig imøtegåelse, sekr. anm.). Dessuten har heller aldri NAV uttrykt ønske om å få imøtegå en slik påstand under avspillingen av Brennpunkt-programmet. Uttalelsen fra stortingsrepresentanten fra SV («Det å sette en gynekolog til å papirvurdere en lungelidelse er en illustrasjon på nettopp det motsatte av hva vi skal ha») mener NRK det er underlig at NAV reagerer på: «... for det er jo et faktum».

D. nrk.no

3.10: Tittelen «Gynekolog undersøker lungepasient for NAV» ble feilaktig desket fra den opprinnelige versjonen «Gynekolog vurderer lungepasient for NAV». Dette ble rettet opp så snart omskrivningen ble oppdaget. NRK mener likevel det er dekning også for å si at gynekologen «undersøkte». Når det gjelder setningen: «I november 2010 gikk NAVs rådgivende overlege gjennom alle dokumenter i saken til pasient 1 og anbefalte avslag på å få godkjent lungesykdommen som yrkessykdom. Denne NAV-ansatte legen er gynekolog.» mener NRK at den aktuelle legen ikke har rett til samtidig imøtegåelse. NRK mener for øvrig

at imøtegåelsen (basert på en epost fra NAV 23. september) på en fullgod måte har ivaretatt NRKs forpliktelser etter VVP pkt.4.14.

7. 10: I denne artikkelen reageres det blant annet over påstanden om at «NAV har mistet papirene hans for fjerde gang». NRK skriver:

«NAV fikk i overkant av to timer på seg til å kommentere saken. Det mener vi er tilstrekkelig for å gi en kommentar til et ganske enkelt faktum formidlet av NAV selv. (...) [V]i ventet med publisering til den samtidige imøtegåelsen var innhentet.»

Videre viser NRK til gjengivelsen av NAVs forsikring om at «de skal rydde opp i saken».

Avslutningsvis skriver NRK om kontakten med klager forut for sending av programmet:

«Frem til NAV fikk se programmet var holdningen deres helt klar, NAV skulle ikke kommentere enkeltsaker. Dette planla vi også etter, og la opp programmet slik at NAV kun skulle kommentere generelle og prinsipielle problemstillinger (...). Etter at NAV fikk se programmet før sending, endret imidlertid dette seg. Med ett hadde NAV mye de skulle ha sagt om enkeltsaker. For oss var dette gledelig, sett fra et journalistisk standpunkt. Til tross for at dette medførte betydelig merarbeid for oss, redigerte vi om programmet slik at NAVs nye imøtegørelser fikk plass.»

NRK bemerker at NAV «som resultat av vårt arbeid (...) nå skal slutte å bruke leger i den utstrekning de til nå har gjort», og at Klagenemnda for offentlige anskaffelser, KOFA, i ettertid har bestemt seg for å granske måten spesialistlegene rekrutteres på. Dessuten vises det til at NAV gjentatte ganger har krevd at NRK skulle stanse visningen av programmet.

Klager mener «NRKs tilsvare (...) er en til dels grov fortegning av de faktiske forhold». Det vises videre til NRKs innrømmelser om lavt presisjonsnivå flere steder. NAV beklager påstanden om at rådgivende lege ikke har anbefalt avslag i saken til pasient 1, men poengterer likevel at uttalelsen er tatt ut av sin sammenheng og at dette, sammen med to andre påstander i programmet («han vil ikke godta at legen sa nei» og spørsmålet fra programleder «er det OK at en gynekolog avgir avgjørende uttalelser i en sak som handler om lungesykdom?»), bidrar til å gi et feilaktig bilde av rådgivende leges rolle og oppgave. NAV presiserer at «vedkommende har ikke i sitt mandat å si verken ja eller nei til innvilgelse av ytelser». Etaten opprettholder påstanden om at det er skapt et inntrykk av at rådgivende lege diagnostiserer pasienter, og viser til kjennelsen i Trygderetten.

Dessuten mener NAV at Brennpunkts påstand om at pasient 1 levde med *diagnosen* dødelig nyresykdom, er feil. Av kjennelsen i Trygderetten fremgår det at den mest sannsynlige forklaringen på tilstanden er én av flere sykdommer, hvorav den nevnte nyresykdommen altså er én. NAV viser videre til at legen, ifølge kjennelsen, fant «at han (pasient 1) er i behov av en utredning ved indremedisinsk avdeling, hvor nyrelege og lungelege og kanskje en reumatolog samarbeider om utredningen». NAV anser dette som «noe ganske annet enn å diagnostisere».

NAV sier i sin kommentar at den omtalte lederen i Trygdemedisinsk forening på det aktuelle tidspunktet, ikke hadde noe arbeidsforhold med NAV, og stiller seg spørrende til på hvilket grunnlag han da kan hevde dette. Uansett, skriver NAV, er listene over rådgivende overleger ikke et statisk dokument, og navnene vil kunne variere fra år til år.

NAV fastholder at etaten kunne avslått innsynsbegjæringen over lister med henvisning til Offentlighetslovens § 9 (urimelig krevende sammenstilling). NAV mener dessuten at når det gjelder reglene om offentlig anskaffelse, kommer disse ikke til anvendelse i NAVs tilfelle, men bekrefter at KOFA arbeider med saken. NAV mener etaten hele tiden har vært tydelig på at lister over alle leger forekommer, men at kontrollen med legenes kompetanse og oppgjør med dem, følges opp lokalt, ikke sentralt. Videre skriver klager:

«Det er umulig å se og påpeke alle feil under og etter gjennomsyn av et så omfattende program. At ikke alt ble påpekt under visningen, fritar uansett ikke Brennpunkt for ansvaret de har for å påse at informasjon de bringer er korrekt.»

Særlig skadelig mht imøtegåelsespunktet i klagen mener NAV det er at det ikke ble gitt anledning til å kommentere «den stadig gjentatte latterliggjøringen av at NAV brukte en gynekolog i en sak om lungeproblematikk». Klager mener det ikke er uttrykk for en reell imøtegåelse at det blir lagt inn en *voiceover* med en tolinjers kommentar fra NAV når Brennpunkt «hamrer og hamrer» om gynekologen. I kommentaren til usaklighetspunktet gjentar og presiserer NAV tidligere avgitte synspunkter. I tillegg poengteres det at NRK var kjent med at pasient 1 aldri ble undersøkt av NAVs samarbeidende spesialist. Klager skriver:

«NAV har i hans tilfelle kun bygget sine vurderinger på leger som arbeider i helseforetak og ikke får betalt for erklæringene de skriver. Dette var Brennpunkt kjent med.»

Fortsatt er det, ifølge NAV, intet som tyder på at bruken av den omtalte rådgivende overlegen (gynekologen) var feil. NAV mener «NRK sår uberettiget tvil om hans kompetanse». For øvrig mener NAV at NRK ikke kunne dokumentere at det har vært noen sammenheng mellom mangel på nasjonal oversikt over leger og konsekvenser for behandlingen av saken til pasient 1.

Det vises til at omfattende epostutveksling som dokumenterer at NRK hadde god oversikt over de ulike rollene som rådgivende leger og samarbeidende spesialister har i etaten. Til tross for dette vender NRK til stadighet tilbake til feilaktige utsagn om disse rollene, heter det.

Når det gjelder klagen på Dagsnytt, presiserer NAV at til tross for at etaten ikke vil kommentere enkeltsaker, betyr ikke dette at man ikke ønsker å kommentere kritikk som rettes mot NAV på generelt grunnlag (jf. Dagsnytt 4.10, kl. 06.30).

Vedrørende Dagsrevyinnslaget, er NAV «helt uenig» med NRK i at setningen «utallige leger har uttalt seg, men ingen med riktig kompetanse», ikke kaster skjevt lys over sakskomplekset. Tvert imot er setningen «med på å bære NRKs totale angrep på NAV i alle sine kanaler», heter det. NAV fastholder at det var usaklig av NRK å stille det ledende spørsmålet om at det ikke er mulig å få tak i saksbehandlere i NAV hvis man prøver å ringe dem. For å illustrere usakligheten i påstanden vises det til at NAV i februar 2012 mottok 484 853 henvendelser til NAVs kontaktsentre. Av disse ble 480 075 besvart, med en gjennomsnittlig ventetid på 22 sekunder.

Når det gjelder påstanden (nrk.no) om at NAV har rotet bort papirene til pasient 2 for fjerde gang, viser klager til at etaten fikk knapt halvannen time fredag ettermiddag i høstferien, for å bekrefte/benekte at påstanden stemte. Etter at NRK hadde gjort det klart at man ville publisere sine uttalelser uansett, og for å unngå uttalelser av typen «NAV vil ikke kommentere saken», valgte etaten å svare at den ville rydde opp. NAV betrakter ikke dette som en reell mulighet for imøtegåelse. Papirene var aldri borte, og da NRK fikk denne

informasjonen på mandag, valgte nrk.no å lage en sak på at papirene «var kommet til rette». Dette er altså feil, ifølge NAV – papirene har aldri vært borte.

NRK fastholder i sin duplikk at god presseskikk er ivaretatt av kringkastingen på alle klagepunkter. Det vises til at «etaten vurderer 5 millioner erklæringer årlig. Når legeuttalelser brukes i så utstrakt grad er det naturlig å spørre om hvem disse legene er (...) og hvordan de blir kontrollert (...). Mangel på kontroll i et så lukket system åpner også for maktmisbruk». NRK avviser at de to pasienteksemplene er unike, og viser til alle tipsene som kom inn i forkant av saken.

Innrømmelsene av «klønete intervjuformuleringer» er, ifølge NRK, ikke uttrykk for «slurvete journalistikk». Den har vært «nitid og nøyaktig». I klagepunktene vedrørende faktafeil gjentar NRK sine tidligere nevnte standpunkter. Det understrekes også at legen som diagnostiserte pasient 1 med autoimmun sykdom, var samarbeidende spesialist, ikke rådgivende overlege.

I kommentaren til «Faktafeil 4» skriver NRK:

«Vi fastholder at legen satte diagnoser, og viser igjen til NAVs egen dokumentasjon i trygdekjennelse 09/02136: "Det er i spesialisterklæringen fra overlege Hansen av 3.7.2008 (dok.66) fastsatt endelig diagnose". NAV argumenterer altså i retten med at denne legen har satt diagnoser.»

(Sokr. anm: det fremgår i trygderettskjennelsen at legen det dreier seg om, er avdelingsoverlege ved Universitetssykehuset i Nord-Norge (betalt av helseforetaket)- ikke at han arbeider på oppdrag fra NAV som samarbeidende spesialist).

NRK legger ved dokumentasjon for at lederen og Trygdemedisinsk forening var ansatt som rådgivende overlege for NAV på det tidspunkt Brennpunkt ble sendt. Videre bestrider NRK at NAV, etter Offentlighetsloven, ikke har plikt til å legge frem de omtalte listene. Kringkastingen mener NAV har endret forklaring om årsaken til at listene ikke er mulig å fremskaffe, og fremholder dessuten at NRK har mottatt tips om mange eksempler på at rådgivende leger vurderer sykehistorier utenfor deres kompetanseområde.

Vedrørende klagen på manglende samtidig imøtegåelse, fastholder NRK sin tidligere kommentar. Når det gjelder den angivelige usaklige påstanden om tilgjengeligheten på telefon, viser NRK til en Riksrevisjonsrapport (av 6. mars 2012) om NAV, der det bl.a. heter: «Særlig misfornøyd er brukerne med saksbehandlingstiden, tilgjengelighet per telefon og oppfølging av brukernes behov.» NRK fremhever at eksemplene som bringes, «formidler (...) det påfallende i at NAV bruker svært mye tid på å utrede alternative diagnoser til dem bruker har framsatt krav om».

Når det gjelder nettartikkelen om de forsvunne papirene, skriver NRK at bakgrunnen for denne saken, var at saksbehandler i NAV ringte pasient 2s advokat og fortalte at papirene var forsvunnet. Da NRK så kontaktet NAV, var dette ikke for å få en forklaring, men «en reaksjon på det faktum at papirene var borte». NRK skriver:

«NAV forsøker her å gi inntrykk av at papirene aldri har vært borte, og at sakens premiss er kommet i stand som følge av dårlig kildekritikk.»

PRESSENS FAGLIGE UTVALG UTTALER:

Klagen gjelder NRKs Brennpunkt-program «NAV: diagnose mens du venter» og innslag i NRK Dagsnytt, Dagsrevyen og to artikler på nrk.no. Programmet og den påfølgende dekningen tar for seg to pasienthistorier og bruker disse for å belyse kritikkverdige sider ved NAVs bruk av leger og legeuttalelser.

Klager, NAV, mener programmet er «et massivt og ensidig angrep på NAV, som ble forsterket av andre NRK-redaksjoners oppfølging og gjentakelser av Brennpunkts påstander og beskyldninger». Det vises til en rekke faktafeil, utilstrekkelig anledning til samtidig imøtegåelse, usaklige presentasjonsgrep og utelatelse av sentral faktainformasjon. De berørte punktene i Vær Varsom-plakaten er 3.2 (kontroll av opplysninger), 4.1 (manglende saklighet og omtanke) og 4.14 (samtidig imøtegåelse).

NRK tilbakeviser klagen og mener Brennpunkt har avdekket «svikt i et system som de fleste nordmenn har kontakt med i løpet av sitt liv». NRK viser til pressens samfunnsoppdrag, og til at den påklagede dekningen dokumenterer en sentral del av virksomheten til en av landets mektigste etater. NRK forstår ubehaget som undersøkelsene medfører for NAVs ledelse, men mener avsløringene både er «riktige og viktige» i lys av de konsekvenser systemfeil får for etatens brukere.

Pressens Faglige Utvalg vil innledningsvis understreke medienes rett til å sette søkelys på store og mektige institusjoner, både statlige og private. I denne sammenheng er NAV i en særstilling som forvalter av over en tredel av statsbudsjettet, og det er fortjenstfullt av NRK å sette søkelyset på dette komplekse systemet. En viktig del av arbeidet med Brennpunkt-dokumentaren har vært innhenting av opplysninger om leger NAV benytter. Utvalget registrerer at partene her har en noe ulik versjon av sakens gang, men vil mene NRK har hatt god grunn til å kritisere mangelen på en sentral oversikt. Det vises til konsekvensene dette kan tenkes å ha for tilliten til systemet. Slik utvalget ser det, hadde NRK også grunn til å hevde at det forekom feil i listene, og at manglende eller feilaktig spesialistkompetanse kan være et ankepunkt ved dagens system.

Utvalget har flere ganger tidligere påpekt at dramaturgien i granskende og kritiske programmer kan virke lettvinnt og forenkende for dem som berøres, men at dette kan være nødvendige grep for å nå et bredt publikum med kompliserte temaer. Samtidig har utvalget minnet om at bruken av dramaturgiske virkemidler ikke må gå på bekostning av balanse, saklighet eller andre presseetiske krav. Et dramaturgisk grep NRK bruker er stadig gjentakelse av at en pasient som har søkt om ménerstatning på bakgrunn av en lungelidelse, har fått sin søknad behandlet av en NAV-ansatt overlege med gynekologi som spesialitet. Opplysningen blir også til dels latterliggjort i Brennpunkt-programmet, og den er kjernen i flertallet av de oppfølgende oppslagene. Utvalget kan forstå at klager opplever at poenget gjentas unødige mange ganger, men mener NRK må være i sin fulle rett til også å kritisere denne siden ved systemet. Det legges her vekt på at den forklaring NAV gir av dagens system er gjengitt tidlig i programmet, og at denne avslutningsvis suppleres med en utdypning fra lederen for Rådet for legeetikk.

Når det er sagt, vil utvalget understreke at fremleggelsen av sterk kritikk må ledsages av en grundig kontroll av opplysninger og tilbud om samtidig imøtegåelse av alle faktiske påstander. Etter utvalgets mening gir det innklagede Brennpunkt-programmet flere ganger en feilaktig fremstilling av hva slags ansvar NAV har. Det vises her til påstanden om at en

gynekolog skal være noens lungelege, og at det har vært for langt for NAV å reise for å se på arbeidsforholdene i forbindelse med en søknad om å få godkjent yrkessykdom, noe som ligger utenfor etatens ansvarsområde. I fortellingen om den ene pasienten blir det lagt stor vekt på at vedkommende har vært til en rekke psykologiske tester, tilsynelatende etter en skade i beinet. Den eneste forklaringen på dette i programmet, er at vedkommende hadde en vanskelig barndom. Utvalget vil generelt minne om at opplysninger fra taushetsbelagte journaler, som helse- og sosialmyndighetene er fraskåret fra å kunne kommentere, må behandles med en særlig grad av varsomhet. I den påklagede dekningen mener utvalget NRK burde gitt klager anledning til generelt å svare for kritikken om overdreven bruk av psykologiske tester.

I Dagsrevyen 5. oktober påstås det at «NAV har leger som uttaler seg om sykdommer og skader de ikke har kompetanse på», og at «uttallige leger har uttalt seg» om den ene pasientens sak, «men ingen med riktig kompetanse». Utvalget mener disse uttalelsene er henholdsvis unyanserte og feilaktige, sett i lys av Brennpunkt-dokumentaren. I Dagsnytt 5. oktober blir det sagt at «NAV legger til grunn spesialistuttalelser fra leger som uttaler seg om sykdommer de ikke har kompetanse på». Utvalget finner det ikke godtgjort at NRK har grunnlag for å fremme en slik generell påstand, og viser til Vær Varsom-plakatens punkt 3.2, der det blant annet heter: «Vær kritisk i valg av kilder, og kontroller at opplysninger som gis er korrekte. Det er god presseskikk å tilstrebe bredde og relevans i valg av kilder.»

Når det gjelder retten til samtidig imøtegåelse av faktiske opplysninger, nedfelt i Vær Varsom-plakatens punkt 4.14, utløses denne når noen utsettes for sterke beskyldninger. Meningsbærende «hjertesukk» er ikke omfattet av denne retten. Slik utvalget ser det, har NRK henvendt seg til rette vedkommende for imøtegåelse i Brennpunkt-dokumentaren. Det fremkommer klart at det er systemet som kritiseres, ikke den enkelte lege, og dermed er det også NAV sentralt som bør få svare.

Utvalget vil også minne om at det avslutningsvis i Vær Varsom-plakatens punkt 4.14 heter: «Debatt, kritikk og nyhetsformidling må ikke hindres ved at parter ikke er villig til å uttale seg eller medvirke til debatt.» Det synes for utvalget som at NAV kunne gjort mer for å bidra til sakens opplysning, særlig når det gjelder informasjon om legene tilknyttet etaten, noe man i særdeleshet må kunne forvente av en stor offentlig virksomhet. Likevel er det NRKs ansvar å sikre at informasjonen de viderebringer er så korrekt som mulig, blant annet ved å sørge for tilstrekkelig samtidig imøtegåelse fra den angrepne part.

I Brennpunkt-dokumentaren får NAV ikke anledning til å imøtegå uttalelsene fra den ene pasienten om at etaten ikke har undersøkt arbeidsplassen hans, og at etatens behandling av saken skal ha bidratt til at han har gått uten diagnose og medisin. Det at NAV har uttrykt ønske om ikke å uttale seg om konkrete pasienthistorier, kan ikke frata etaten muligheten til å uttale seg om hva som er deres ansvarsområde generelt.

Utvalget vil også minne om at tidligere uttalelser eller uttalelser avgitt i andre medier eller på andre medieplattformer, ikke opphever kravet til samtidig imøtegåelse. I Dagsnytt 4. oktober tegnes et særlig ufordelaktig bilde av NAV, og det fremmes flere påstander om NAV-legenes roller og arbeidsomfang samt om feil i saksbehandlingen. Kritikken blir blant andre fremført av en advokat som representerer en av pasientene. Nyhetsoppleseren siterer NAV-direktørens svar hentet fra Brennpunktprogrammet kun på ett av punktene i kritikken. Konkret kritikk gjentas i senere sendinger, uten at NAV får imøtegå denne, ettersom NRK anser at diskusjonen nå er tatt opp på politisk nivå. Utvalget mener dette ikke fritar NRK for imøtegælsesretten når det fremkommer konkrete, faktiske beskyldninger også i de politiske

uttalelsene. Det vises til at NAV underveis hadde uttrykt innsigelser mot Brennpunkt-programmets faktafremstilling, og at det var denne fremstillingen som siden ble gjentatt i dekningen. Arbeidsministeren vil selvsagt kunne svare for en overordnet kritikk av systemet, men når eksempelet om at en gynekolog skal ha fungert som lungelege gjentas, mener utvalget NAVs imøtegående replikk av denne påstanden burde vært gjengitt.

NRK har brutt god presseskikk.

Oslo, 24. mai 2012

Kirsti Nielsen,
Øyvind Brigg, Martin Riber Sparre, Ellen Arnstad
Henrik Syse, Camilla Serck-Hanssen, Reidun Førde

FOR FRAMFØRING I RELEVANT SENDETID:

«Pressens Faglige Utvalg (PFU), som er klageorgan i for norske medier, mener NRK brøt god presseskikk i en Brennpunkt-dokumentar, samt påfølgende nyhetsdekning i radio og på nett om NAVs bruk av leger i saksbehandlingen. Utvalget mener blant annet at NRK gir en feilaktig fremstilling av hva som er NAVs ansvarsområder. Slik utvalget ser det, har NAV heller ikke fått tilstrekkelig anledning til å svare for alle påstandene som fremmes. NRK har dermed brutt Vær Varsom-plakatens punkt 3.2 om kontroll av opplysninger, og punkt 4.14 om samtidig imøtegåelse.»